

ผีปอบ : วาทกรรมตกค้างในยุคออนไลน์

“Phi-pob” (Ogre) : A remaining discourse in digital age

ขงยุทธ บุราสิทธิ์*

yongyut.bur@mahidol.ac.th

เสาวภา พรศิริพงษ์**

saowapap_25@hotmail.com

ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์***

kwan7chit@yahoo.com

บทคัดย่อ

สังคมเป็นผลผลิตของพลังเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคมของมนุษย์ในทุกสังคม เป็นอำนาจที่ใช้ควบคุมการกระทำทางสังคมที่ส่งต่อรุ่นต่อรุ่น สังคมอีสานเป็นสังคมที่มีพัฒนาการความเชื่อเรื่องผีกับพุทธควบคู่กันมาโดยตลอด แม้สังคมได้ผ่านเข้าสู่ยุคสมัยที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ ที่อำนาจทุนและอำนาจการสื่อสารครอบคลุมไปทั่วโลก วัฒนธรรมและความเชื่อต่างๆ สามารถเผยแพร่ไปได้ทั่วโลกในเวลาเดียวกันแล้วก็ตาม บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” ของชาวอีสาน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารข้อมูลที่ปรากฏในสื่ออินเทอร์เน็ตและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบของชนอีสานก็ยังคงมีอิทธิพลต่อชุมชนมาจนถึงยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม มีความขัดแย้งทางความเชื่อระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ กลุ่มคนที่เชื่อส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่า ในขณะที่คนรุ่นใหม่ตั้งคำถามกับความมีอยู่จริงของผีปอบ ทำให้อำนาจความเชื่อแบบดั้งเดิมถูกท้าทายและเกิดคำถามตามมาว่า “ผีปอบ” จะยังคงรับใช้ชุมชนในฐานะเครื่องมือควบคุมทางสังคมในอนาคตได้หรือไม่

คำสำคัญ : ผีปอบ, ความเชื่อ, อำนาจ, วาทกรรม, โลกาภิวัตน์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

** รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

Society is a product of supernatural forces that make up the social structure of human beings in all societies and control social acts from generation to generation. Isan society has developed beliefs in Buddhism alongside animism. Even though Isan society has been introduced to globalization where the power of capitalism and mass communication has made a global village of the world. This article aims to study Isan people's beliefs in "Phi-pob" (Ogre) which have been held from the past to the present. The data were gathered through document review, internet searches, and interview. The findings reveal that beliefs in ogres, "Phi-pob", still have an influence on Isan communities. However, there is a conflict between the younger and older generations. The beliefs in ogres stay intact among older generations, while the existence of "Phi-pob" is questioned by the new generation. It is challenge that whether "Phi-pob" can be used as a tool of social control in the future.

Keywords: Ogres, beliefs, power, discourse, globalization

1. บทนำ

ในโลกแบบสมัยใหม่ซึ่งมีความสลับซับซ้อนทางสังคมมากขึ้น ในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมากขึ้นมีความหลากหลายในวัฒนธรรมมากขึ้น แม้คนอยู่ในชุมชนเดียวกัน ซึ่งเคยดำรงความคิดความเชื่อที่คล้ายคลึงกันมาแบบเดิมๆ ได้ค่อยๆ สลายไป ตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้อาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายๆ อย่างที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและความเชื่อของคน โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านการศึกษาและการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่เข้ามาถึงชุมชน โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน ที่สังคมในโลกออนไลน์เข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวันของผู้คนเป็นอย่างมาก

ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” เป็นปรากฏการณ์ทางความเชื่ออีกอย่างหนึ่ง ซึ่งยังคงมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น โดยเฉพาะสังคมในภาคอีสาน ซึ่งผู้เขียนเองในฐานะที่เป็นทั้งคนนอกและคนใน ซึ่งเคยผ่านปรากฏการณ์เช่นนี้จึงมีความสนใจศึกษาความเชื่อเรื่องผีปอบ ว่ายังคงมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างไร และความเชื่อดังกล่าวของคนแต่ละรุ่นเป็นอย่างไร โดยผ่านการศึกษาข้อมูลจากทางออนไลน์ จากเอกสารและการสัมภาษณ์

2. แนวคิดความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผีเป็นคติความเชื่อที่มีอยู่ในปัจเจกชนแต่ละกลุ่ม ซึ่งพยายามหาคำตอบในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผีเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่อยู่เหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์ เมื่อนมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์มีความผูกพันกันและได้แสดงพฤติกรรมร่วมกันเกิดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี

ผีในทัศนคติของชาวบ้านเป็นผีที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ผีเป็นผู้ให้ความหมายหรืออาจกล่าวได้ว่า ผีเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ผีเป็นสิ่งที่รู้สึกสัมผัสได้ อาจจะไม่ใช่ด้วยระบบประสาททั้งห้า หากมันเกิดขึ้นด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาที่ทำให้เกิดคุณูปภาพในสังคมระดับชาวบ้าน แม้แต่ในราชสำนักไทยแต่เดิม พิธีกรรมต่างๆ ก็มีความเชื่อเรื่องผีเข้าไปปะปนอยู่มาก ความเชื่อเรื่องภูติผิวนั้นฝังแน่นอยู่กับคตินิยมของคนไทยอย่างแน่นแฟ้นตั้งแต่สมัยอดีต แม้แต่ทางบ้านเมืองก็ยังมีการบูชาพิธีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูติผิวยุ้มน้อย ในรอบปีหนึ่งๆ เช่น การเช่นสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมืองและหลักเมือง รวมทั้งพิธีสอบสวนคติความสมยอมคิดโดยใช้พิธีลุยไฟ คำน้ำเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของจำเลย ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวเป็นความเชื่อในภูติผีวิญญาณทั้งสิ้น แม้แต่สมัยกรุงสุโขทัยซึ่งศาสนาพุทธกำลังเจริญรุ่งเรือง การนับถือผีสาวยังนิยมกันอยู่ ปัจจุบันในท้องถิ่นอีสานบางแห่งความเชื่อเรื่องผีก็ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนอยู่มาก

“ผี” ตามความหมายของพจนานุกรมไทย (วิทย์ เทียงบูรณธรรม, 2536) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ซากศพคนที่ตายไปแล้ว ศักดิ์โลกจำพวกหนึ่งที่มีมนุษย์ไม่อาจมองเห็นได้ เรียกผู้มีอาคมขลัง

ที่เลี้ยงผีและสามารถกำราบผีได้ว่าหมอผี และคำว่า” ผีปอบ” หมายถึง ชื่อผีชนิดหนึ่งที่สิงอยู่ในตัวคนแล้วกัดกินไส้พุงจนคนนั้นตาย เมื่อกินหมดแล้วมันก็จะออกไป

สงัน สุวรรณเลิศ (2543) ได้ศึกษาเรื่องผีเข้าในวรรณคดีของจิตแพทย์พบว่า เรื่องของ”ผีปอบ” หรือ”ผีเข้า” ได้มีนักมานุษยวิทยา จิตแพทย์ และนักจิตวิทยาชาวตะวันตกให้ความสนใจและวิจัยเรื่องนี้เพิ่มขึ้นมากกว่าเมื่อก่อน แต่ความสนใจนี้มุ่งไปในแง่ของความเชื่อถือเรื่องผีเข้าว่ามีส่วนสัมพันธ์กันกับการเจ็บป่วยทางจิตเวชศาสตร์และสุขภาพจิตประจำถิ่นนั้นๆ มากกว่าจะไปพิสูจน์ว่ามีจริงหรือไม่ ซึ่งในปัจจุบันนี้ในสหรัฐอเมริกา ยุโรป และออสเตรเลีย ปรากฏว่าได้มีคนญวน ลาว เขมร อพยพเข้าไปอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และพวกอพยพเหล่านี้ได้ไปสร้างความรุนแรงสงสัยให้แก่ฝรั่ง เนื่องจากไปเกิดมีอาการ”ผีเข้า” หรือ”ถูกของ” ให้จิตแพทย์ฝรั่งได้เห็น ซึ่งพวกแพทย์เหล่านั้นไม่คุ้นเคยกับเรื่องเหล่านี้มาก่อน ในปัจจุบันนี้จึงทำให้เกิดมีการศึกษาอย่างกว้างขวางดังกล่ามาแล้ว อนึ่ง ในปัจจุบันนี้ในทางจิตเวชศาสตร์ถือว่าเป็นยุคของจิตเวชชุมชน ถ้าได้หันมาสนใจเรื่องของพื้นบ้านพื้นเมืองเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในแนวทฤษฎีของจิตเวชชุมชน โดยทั่วๆ ไปแล้ว ผีเข้ามีอยู่มากมายหลายชนิดด้วยกัน ชาวบ้านมักจะมีความเชื่อว่า ผีเป็นต้นเหตุของการเจ็บป่วยทั้งร่างกายและจิตใจในทางร่างกาย ถ้าผีเข้าแล้วไม่ออกก็เชื่อกันว่าคนคนนั้นจะต้องตายหรือในทางจิตใจก็จะกลายเป็นคนที่สติไม่สมประกอบและเป็นคนวิกลจริตในที่สุด ซึ่งอาการวิกลจริตดังกล่าวแล้วนี้ในปัจจุบันเราเรียกว่าเป็นการเจ็บป่วยทางจิตเวชศาสตร์อย่างหนึ่ง จากการศึกษาผู้ป่วยที่ญาติผู้ป่วยคิดว่าผีเข้าที่เข้ามารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ฝ่ายจิตได้มีความคิดเห็นในเรื่องผีเข้านี้อยู่หลายประการด้วยกันคือ

1. ผีเข้าโดยสมัครใจจากผู้ให้เข้า เช่น การทรงเจ้า การทรงผี ผีบรรพบุรุษ หรือเชื้อเข้าสู่ตัว เพื่อผลของการรักษาเพื่อทำนายหรือเพื่อทราบข่าวสาร
2. ผีเข้าโดยผู้ถูกเข้าไม่สมัครใจจะให้เข้า เช่น ผีตายโหง ผีพราย ผีปอบ หรือผีเกเจ้า ฯลฯ ผีเหล่านี้เป็นที่หวาดกลัวของคนเพราะเชื่อว่าทำให้เกิดการเจ็บป่วยทั้งกายและจิตใจหรือถึงแก่ชีวิตได้

ลักษณะของผีเข้าที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตของผู้ป่วยแบ่งออกได้ 2 ประการคือ

1. คนที่ถูกผีเข้าเพียงครั้งเดียวและไม่เคยเข้าอีกเลยในชนบทที่อยู่ห่างไกลหรือในตัวเมืองก็ตาม มีชาวบ้านเป็นจำนวนไม่น้อยที่ถูกผีเข้าหรือชาวบ้านคิดว่าผีปอบเข้า กลุ่มอาการที่แสดงออกมานั้นเกิดขึ้นกับคนที่ไม่เคยเป็นอะไรมาก่อน หรืออาจจะมีการเจ็บป่วยทางกายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และมีอาการผีเข้ามาแทรกแซงขึ้นในภายหลัง ชาวบ้านเหล่านี้อาจจะถูกผีเข้าเพียงครั้งเดียวในชีวิตของเขาและหลังจากนั้นก็ไม่ได้ถูกผีเข้าอีกเลย ในกรณีเช่นนี้จะกล่าวว่าเขาป่วยเจ็บทางจิตเวชศาสตร์ยังไม่ได้ เพราะจากการศึกษาพบว่า ผู้ที่ถูกผีปอบเข้านี้มีปัญหากระทบกระเทือนทางจิตกับบรรดาญาติมิตรหรือขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมเดียวกัน บางทีก็คิด

เอาเองตามความนึกคิดที่จะเป็นไปได้ตามความเชื่อถือดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา การหาทางออก โดยจงใจหรือไม่จงใจว่ามีผีปอบเข้าก็เป็นทางหนึ่งที่จะระบายความรู้สึกนึกคิดออกมา ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านยอมรับ เพราะเรื่องผีเข้าเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ในท้องถิ่นที่อยู่ไกลๆ การถูกผีเข้าไม่ใช่ของเสียหาย ถ้าหากว่าเกิดขึ้นแบบที่ทำให้เกิดมีภวังค์จะทำให้จิตใจได้มีโอกาสพักผ่อนคลาย ตามหลักของสรีรวิทยาทางจิต ผลทำให้ปัญหานั้นๆ ผ่อนคลายลงไปได้เอง

2. คนที่ถูกผีปอบหรือผีอย่างอื่นเข้าและผีอย่างอื่นมักจะมาเข้าอยู่บ่อยๆ บางที 2-3 วัน ก็มาเข้าครั้งหนึ่ง หรือทอดระยะไปบ้างและวนเวียนอยู่แบบนี้เรื่อยๆ ไปเปลี่ยนหมอผีมาทำการรักษาหลายคน ในกรณีเช่นนี้ในจิตเวชศาสตร์อาจกล่าวได้ว่า คนคนนั้นต้องมีบางสิ่งบางอย่างในจิตใจ จากการศึกษาคพบว่า คนที่ถูกผีปอบเข้าบ่อยๆ มักจะมีอาการเป็นโรคประสาทชนิดหนึ่ง มีชื่อว่า โรคอุปาทาน (ฮิสเทรี) แม้ว่าชาวบ้านจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ในทฤษฎีของชาวบ้านการรักษาจะต้องค้นหาคนที่ป็นต้นตอของคนที่เป็นตัวผีปอบให้ได้ ถ้าพิจารณาในแง่จิตเวชศาสตร์แล้วจะเห็นว่า บุคลิกภาพของคนที่ถูกผีปอบเข้าเป็นสิ่งสำคัญ รวมทั้งความเชื่อถือเดิมอย่างเหนียวแน่น ส่วนมากพวกนี้จะมีบุคลิกภาพแบบอุปาทานอยู่แล้ว รวมทั้งมีปัญหาทางใจอย่างท่วมท้นและยากที่จะแก้ไขได้ในเวลาอันรวดเร็ว

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ตามหลักจิตเวชศาสตร์แล้ว ผีปอบหรือผีเข้าถือว่าเป็นอาการทางจิตหรือทางประสาทอย่างหนึ่งที่จะต้องได้รับการรักษาอย่างถูกต้องตามหลักจิตเวชศาสตร์ ซึ่งในสังคมไทยนั้นยังมีความเชื่อว่าการรักษาแบบจิตเวชนั้น ทำให้ถูกมองว่าคนที่เข้ามารับการรักษาเป็นโรคจิตหรือโรคประสาท (ผู้ป่วย) ซึ่งเป็นวาทกรรมที่ทำให้เกิดความหวาดระแวงแก่ผู้ป่วยหรือญาติ

ปรากฏการณ์ผีปอบเกิดขึ้นมานานแล้วในสังคมไทย โดยเฉพาะในภาคอีสาน ซึ่งมีการนับถือผีที่มีความหลากหลาย ทั้งผีดีและผีร้าย และความเชื่อเรื่องผีปอบนี้ยังมีมิติที่มากกว่าด้านจิตเวชศาสตร์

3. สังคมอีสานกับความเชื่อเรื่องผี

ภูมิหลังของสังคมอีสานเป็นสังคมที่ถูกกระทำจากอำนาจรัฐจากส่วนกลางที่ต้องการครอบงำทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง การศาสนา และการศึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้อยู่ภายใต้อาณาจักรสยาม โดยสมบูรณ์ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม คนอีสานยังมีพื้นฐานทางด้านสังคมวัฒนธรรมอีสานที่มีการสืบทอดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะความเชื่อในทางพุทธศาสนา ก่อนรับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อเรื่องผีเป็นพื้นฐานการ

ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชนอีสาน ทำให้เกิดคุณภาพในการอยู่ร่วมกันและรักษาระบบสังคมในชุมชน โดยมีพิธีกรรมเป็นเครื่องคอกย้ำอุดมการณ์ร่วมกัน (เบญจวรรณ นราสัจจ์, 2552, น.31)

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่อีสานได้มีการผสมผสานความเชื่อผีที่มีมาแต่ดั้งเดิม ด้วยคำอธิบายตามตำนานต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงกลายมาเป็นที่เคารพนับถือของผีเดิม และการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ ของพุทธศาสนาที่มีผีปนจนแยกออกยาก คติความเชื่อผีของชาวอีสานมีมาแต่ดั้งเดิม อาจจำแนกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งเป็นผีประเภทแผ่คุณความดี ช่วยปกป้องคุ้มครองภัยพิบัติทั้งปวงที่จะมากล้นกราย ตลอดจนรักษาชุมชนให้เกิดสันติสุข แต่ก็อาจบันดาลผลให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้ หากผู้ใดล่วงละเมิด ขาดความเคารพยำเกรง หรือมีพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาของชุมชน กลุ่มผีดังกล่าวมีผีเจ้า ผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ตา ผีฟ้า ผีดิน เป็นต้น หรือผีที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่นแตกต่างกันออกไป ส่วนผีอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผีที่มุ่งคอยทำลาย เบียดเบียน ก่อความวุ่นวายสับสน ให้เกิดโทษภัยอยู่เรื่อยๆ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีแม่แล้ง ผีहां เป็นต้น ซึ่งผีแต่ละประเภทมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของชาวอีสานในลักษณะที่แตกต่างกัน (เบญจวรรณ นราสัจจ์, 2552, น.90)

อำนาจเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผียังเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวอีสานแม้กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต เมื่อมีคนตาย ชาวอีสานจะมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการส่งวิญญาณของผู้ที่จากไปให้ไปสู่ภพที่มีแต่ความสงบสุข ดินแดนที่ชาวอีสานเชื่อว่ามีความสงบสุขก็คือสวรรค์ จากความเชื่อที่ว่าถ้าได้ทำบุญให้ผู้ตายแล้ว ผู้ตายจะไปมีความสุขอยู่บนสวรรค์ น่าจะส่งผลมายังญาติพี่น้องที่อยู่ข้างหลัง คือช่วยให้คลายทุกข์โศกจากการจากไปของญาติที่เสียชีวิต ถึงแม้เขาจะจากไป แต่ก็ไปพบกับความสุขอยู่บนสวรรค์ ซึ่งเป็นดินแดนที่มีแต่ความสุข สงบ สบาย แม้ผู้ตายจะตายไปนานแล้วก็ตาม ชาวอีสานก็ยังคงมีความเชื่ออาหารต่อผู้ตาย คือ ยังมีพิธีกรรมในฮีดเดือนเก้า การทำบุญข้าวประดับดินเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วให้ยังคงได้รับความสุขอยู่บนสวรรค์ โดยเชื่อว่าผีผู้ตายสามารถที่จะรับเอาส่วนบุญนี้ได้ ความเชื่อเรื่องผีของชาวอีสานยังมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับอีกหลายสิ่งหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นป่า เหว ไร่ นา และหมู่บ้าน สังกัดได้จากกรณีพิธีกรรมทำบุญให้ผิอย่างสม่ำเสมอเกือบตลอดทั้งปี หรือเมื่อมีเหตุการณ์ที่ผิดปกติเกิดขึ้น เป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้า ก็จะมีการบนบานขอมาต่อภูตผีวิญญาณ เพื่อเป็นการเรียกขวัญและกำลังใจของตนกลับคืนมา เปรียบเสมือนผีคืออำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวอีสานมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่าธรรมชาติรอบๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็น ป่า เหว มีภูตผีวิญญาณสิงสถิตอยู่ ซึ่งมองไม่เห็น แต่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึกที่มีอยู่ในทสະเช่นนี้เป็นการเอื้อต่อการดำเนินชีวิตให้มีความสมดุลในสังคมอีสาน ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ความเชื่อเรื่องผีในสังคมอีสานคล้ายกับกฎหมายในปัจจุบัน คนอีสานจึงยึดถือปฏิบัติตามฮีดสองกองสิบสี่ ซึ่งหมายถึงบรรทัดฐานแห่งการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน อันมีความเชื่อเรื่องผีเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่มาก

ความเชื่อเรื่องผีมีความผูกพันกับชีวิตของคนอีสานตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เกี่ยวข้องกับชีวิตตลอดเวลา อำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีผีเป็นตัวแทน จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของวิถีชีวิตชาวอีสานมาตั้งแต่ครั้งอดีต ผีทำให้ชาวอีสานดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกันด้วยความราบรื่น สงบสุข โดยไม่ต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีศาลมากอยตัดสินคดีถึงสิ่งถูกผิด ความเชื่อเรื่องผีและอิตคงในท้องถิ่นจะเป็นสิ่งที่เชื่อว่าอย่างนั้นคืออย่างนี้ไม่ดี ความเชื่อเรื่องผีจึงมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของคนอีสาน (ผี : ความเชื่อ, 2558)

3.1 ผีปอบ : วาทกรรมซ่อนเร้น?

ปอบ เป็นผีจำพวกหนึ่งที่อยู่ในความเชื่อของคนอีสาน โดยเชื่อกันว่าเป็นผีที่กินของดิบๆ สดๆ กินเท่าไรก็ไม่อิ่ม โดยมีความเชื่อว่า ผู้ที่จะกลายเป็นปอบนั้นมักจะเป็นผู้เล่นคาถาอาคมหรือคุณไสยแต่รักษาคาถาอาคมที่มีอยู่กับตัวไม่ได้หรือกระทำความผิดข้อห้าม ซึ่งในภาษาอีสานจะเรียกว่า “ละล้า”¹ ซึ่งผู้ที่เป็นปอบจะเป็นได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชายปอบ เป็นผีที่ไม่มีตัวตนเหมือนกระสือหรือกองกอย แต่ปอบจะเข้าสิงสู่คนที่เป็นสื่อให้ และจะกินตับไตใส่พุงของผู้ที่โดนสิงจนกระทั่งตาย ผู้ที่โดนกินจะนอนตายเหมือนกับนอนหลับธรรมดาๆ ไม่มีบาดแผล ซึ่งเรียกกันว่า “ไหลตาย” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ในทางมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์อธิบายว่า ความเชื่อเรื่องปอบนั้นเป็นกลไกการสร้างความเชื่อของคนในชุมชน เนื่องจากไม่เข้าใจบุคคลแปลกหน้าหรือแม้แต่กระทั่งคนในชุมชนเดียวกันเองที่มีพฤติกรรมแปลกออกไป ซึ่งในสมัยโบราณบุคคลที่โดนกล่าวหาว่าเป็นปอบจะถึงกับถูกขับไล่ให้ออกชุมชนเลยทีเดียว ปอบเป็นผีที่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในสังคมไทย มีการนำไปอ้างอิงถึงในวัฒนธรรมร่วมสมัยหลายประการ อาทิ ภาพยนตร์ชุด *บ้านผีปอบ* เป็นต้น (ผีปอบคำอธิบายของนักวิชาการในเชิงมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์, 2558)

ก่อน ศาสตราจารย์ (2534, น.230-231) กล่าวว่า ผีปอบเป็นผีที่มีอำนาจลึกลับสามารถทำร้ายคนได้โดยไม่ได้เข้าใกล้ตัวคนนั้น ผีปอบเป็นคล้ายๆ วิญญาณของผีที่เข้าไปสิงอยู่ในร่างกายของคนบางคน เชื่อกันว่าเจ้าของร่างอาจบังคับให้วิญญาณร้ายคนนี้ไปทำอันตรายผู้อื่นได้ วิญญาณของผีปอบบางคนก็มีอิทธิฤทธิ์แก่กล้าจนเจ้าของร่างไม่สามารถควบคุมได้ เทียวเพ่นพ่านไปทำอันตรายใครต่อใครได้ตามใจชอบ คนที่ถูกวิญญาณผีปอบเข้าสิงนั้นส่วนใหญ่มักเป็นพวกหมอผีหรือหมอมนต์ หมอเหล่านี้มีระเบียบวินัยที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หมอที่รักษาวินัยไม่ได้ เป็นคนอ่อนแอ มีข้อบกพร่อง อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ตนมีอยู่นั้น ก็จะกลายเป็นอำนาจที่ชั่วช้า เป็นผีปอบไปทำร้ายคนอื่น บางคนก็เลี้ยงผีเพื่อประโยชน์ของตน อีกพวกหนึ่งได้แก่ พวกเล่นวุ่นหรือวัดตุ๊กคี่สิทธิ์อย่างอื่น พวกนี้ต้องรักษาระเบียบวินัย ถ้ารักษาไม่ได้ วุ่นหรือวัดตุ๊กคี่สิทธิ์ที่ตนมีอยู่จะทำให้ตน

กลายเป็นผีปอบได้ พระบางรูปที่หันมาเอาใจใส่ต่อเครื่องงานวิชาอาจกลายเป็นผีปอบได้โดยง่าย ถ้าชาวบ้านสงสัยว่าพระองค์ไหนเป็นผีปอบ เขาจะไข่มดมหาชนบังคับให้สีกและขับไล่ออกจากหมู่บ้านโดยเร็ว

วิธีฆ่าผีของหมอผีปอบก็แตกต่างกัน หมอผีบางรายเพียงนั่งขาวหมัขาวมานั่งพนมมือบริกรรมอยู่ต่อหน้าคนไข้ เป่ามนต์ลงน้ำในขันที่วางอยู่ต่อหน้าเมื่อบริกรรมได้ทีแล้วก็นำน้ำให้คนไข้ดื่ม คนไข้มักจะหายเจ็บดังปลิดทิ้ง เพื่อให้แน่ใจว่าคนไข้จะไม่ถูกรบกวนต่อไป หมอผีก็จะเอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือไว้ทั้งสองข้าง บางรายก็ผูกคอด้วย หมอผีบางคนที่พูดจาขู่ตะคอกไล่ผีให้ออกจากร่างของคนไข้ บางรายก็จะกระต๊อบเท้าเป็นการสาปให้ออกไปโดยเร็ว บางรายก็ถือไม้ตะพดเงืองเข้าใส่คนไข้เพื่อให้ผีที่สิงอยู่ออกไปโดยเร็ว บางรายลงมืออย่างดุเดือด เช่น ดีด้วยไม้ตะพดหรือเอามีดฟัน หรือเอาเหล็กแดงนาบโคนขา อาการที่ถูกทำร้ายนี้จะไปปรากฏที่ร่างกายของเจ้าของผีปอบหมอผีบางคนใช้ปูนแดงเขียนกากบาทลงบนหน้าผากของคนไข้ เครื่องหมายที่ทำไมจะไปปรากฏบนหน้าผากของผีตัวจริง ลบไม่ออกไปไหนมาไหนทำให้หายผู้คน ต้องวิ่งไปหาหมอผีเพื่อช่วยล้างกากบาทออก ซึ่งหมอผีมักจะช่วยเหลือและช่วยขับวิญญาณของผีปอบออกจากตัวคนนั้น

เวลาหมอผีไล่ผี จะไล่ถามคนไข้ว่าปอบใครมาเข้าร่างคนไข้ ถ้าคนไข้ไม่ตอบก็จะขู่ด้วยวิธีการต่างๆ นานา เพราะจะคาดคั้นเอาตัวผีให้ได้ บางทีคนไข้กลัวก็จะออกซื้อปอบเพียงครั้งเดียว เพราะทนการตะคอกของหมอผีไม่ได้ ด้วยวิธีนี้ชาวบ้านจึงรู้ว่าใครเป็นปอบเมื่อรู้แล้วเขาจะไม่คบหาสมาคมด้วยผีปอบจึงเป็นบุคคลที่ถูกรังเกียจและถูกทอดทิ้ง และอาจขับไล่ผีปอบให้ออกจากหมู่บ้านของตน

การตั้งข้อสงสัยและลงโทษผู้ต้องสงสัยแบบนี้มีอยู่ในทุกสังคม และมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย ในยุโรปสมัยกลางก็มีการล่าแม่มด จับเอาคนดีๆ ไปเผาทั้งเป็นจำนวนไม่น้อยล่าแม่มดกันไปมา ผู้ล่าก็จะกลายเป็นผู้ถูกล่าในตอนหลัง สำหรับสังคมสมัยใหม่ถึงแม้จะไม่มีการล่าแม่มดหรือล่าผีด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์ แต่ก็มีกรกล่าวหาว่าคนนั้นคนนี้ทำผิด โดยปราศจากหลักฐาน พร้อมกับเรียกร้องให้มหาชนรุมกันลงโทษคนที่ถูกกล่าวหาโดยไม่ให้ออกาสชี้แจงข้อเท็จจริงเรื่องเช่นนี้มักเกิดขึ้นในระบอบที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะสับสน ในสมัยของประธานาธิบดีทรูแมน วุฒิสมาชิกแมกคาร์ธี ได้ใช้อำนาจตามกฎหมายของตนกล่าวหาว่าคนนั้นคนนี้เป็นคอมมิวนิสต์ โดยปราศจากหลักฐาน คนดีๆ ได้รับความเดือดร้อนเพราะการกระทำของวุฒิสมาชิกผู้นี้หลายคน ในที่สุดตัวท่านเองก็ถูกล่าและถูกสังกรรมลงโทษอย่างสาสม สังคมไทยในระหว่าง พ.ศ.2515-2525 ประสบวิกฤตการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผู้คนทั้งหลายยังเกิดความสับสนจนไม่ทราบว่าจะใครผิดอะไรถูก บุคคลหลายหมู่หลายเหล่าได้ตั้งตนเป็นหมอผี ที่เขาล่าคนนั้นคนนี้ การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในบ้านเมืองอย่างมหันต์ (ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์, 2534, น.234)

เบญจวรรณ นาราสัจ (2552, น.104-105) ได้ศึกษาเรื่องผีปอบและอธิบายว่า เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในชุมชนอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีคนตายติดๆ กัน ชาวบ้านมักหุบหีบ วิพากษ์วิจารณ์สาเหตุที่ทำให้คนตาย หลายครั้งลงความเห็นว่าเป็นผีปอบ ต้องหาหมอธรรมมา ทำพิธีหาตัวปอบเพื่อกำจัดปอบ โดยทำพิธี “เซียงข้อง” คล้ายพิธีเสี่ยงฟ้าฝนหรือเสี่ยงหาของ หาย ซึ่งในการทำพิธีต้องใช้ “ไม้ค้อนตีข้าว” โดยให้ผู้ชายสองคนจับ ไม้พ่อนตีข้าว ถือกวดแกว่งไปตามทุ่งนา คั่นนา ตามหาผีปอบ เพื่อจับผีปอบที่มองไม่เห็นตัว จากนั้นช่วยกัน ไล่ต้อนมาหาหมอแล้วใช้ผ้าขาวลงมนต์รวบคลุมปอบไว้กับดิน แล้วใช้มีดดาบแทงปักปอบที่ คลุมอยู่ เพื่อเอาปอบยัดใส่ลงไห แล้วช่วยกันปิดปากไหพร้อมนำไปเผาให้สิ้นซากทั้งนี้แม้จะ ไม่มีใครเคยเห็นตัวปอบแต่ชาวอีสานเชื่อว่า ปอบจะเข้าสิงคนและกินตับไตไส้พุงจนตาย คน ที่ถูกปอบเข้าจึงมีอาการผิดปกติจากคนทั่วไป เช่น ส่งเสียงร้องคังๆ ไม่เหมือนเสียงของ คน พูดยะไรก็ฟังไม่รู้เรื่อง ซึ่งปอบจะเข้าสิงผู้ที่มิจิตใจอ่อนไหว อ่อนแอ ร่างกายไม่แข็งแรง เท่านั้น ในพิธีดังกล่าวมักมีชาวบ้านจำนวนมากเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการชี้ตัวปอบ จึง กล่าวได้ว่าในการระบุตัวปอบอาศัยความเห็นร่วมของคนในชุมชนนั่นเอง

ในความเชื่อของชาวอีสานมีปอบที่สำคัญอยู่ 2 ชนิด คือ ปอบเชื้อและปอบมนต์ ซึ่ง เกิดขึ้นกับคนที่เคยเรียนมนต์ประเภทอาคมของขลังและมนต์เสน่ห์ แล้วไม่สามารถปฏิบัติ ตามที่ครูสอนหรือห้ามไว้ได้ เชื่อกันว่าคาถาจะเข้าตัว แล้วคนคนนั้นก็กลายเป็นปอบ ปอบ ประเภทนี้มีทั้งหญิงและชาย นอกจากนั้นยังมีคนที่ถูกสังคมลงความเห็นว่าเป็นปอบมาจาก สาเหตุอื่นๆ อีก เช่น คนที่บุกรุกที่ดินหรือละเมิดสิ่งที่ป็นสาธุการณะ คนที่โลภ ชอบทะเลาะ เบาะแว้งกับกลุ่มญาติพี่น้อง โดยเฉพาะการแย่งมรดก ผู้ที่ไม่มีความใจ ไม่เสียสละ ชอบเอา เปรียบคนอื่น หรือบางคนส่อว่ามีการกระทำผิดลูกผิดเมียคนอื่น เป็นต้น จึงมีผู้เสนอให้ เรียกว่า “ปอบโลก”

เมื่อสังคมลงความเห็นว่าเป็นปอบแล้ว ส่วนใหญ่จะไม่มีการเข้าไปคบหา สมาคมด้วย ทั้งการกิน การอยู่ และการร่วมงาน เพราะทุกคนต่างก็กลัวปอบ แต่ในอีกด้าน หนึ่งก็กลัวความคิดของสังคมด้วย เพราะเป็นที่รู้กันว่าถ้าใครเข้าไปสมาคมกับปอบก็มักจะถูก กล่าวหาว่าเป็นปอบไปด้วย คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบก็จะได้รับปฏิกิริยากระทบกระทั่งกับ ชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่รบกวนให้หวาดผว ทำพิธีขับไล่ ไปจนถึงขู่ฆ่า ขู่เผาบ้านเผาเรือน ของคนคนนั้นจนอยู่บ้านของตัวเองไม่ได้ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าผีปอบเป็นวิธีควบคุมทาง สังคมเชิงลบ หรือการลงโทษผู้มีพฤติกรรมผิดกฎทางสังคม โดยเฉพาะกฎเกี่ยวกับจริยธรรม ของผู้มีวิชาความรู้ (หมอต่างๆ) และหลักศีลธรรม คุณธรรมในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นใน ชุมชน

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผีปอบอาจเป็นวาทกรรมซ่อนเร้นประเภทหนึ่งของผู้มีอำนาจ หรือหมอผีที่จะชี้ว่าใครเป็นปอบโดยการขู่บังคับผู้ที่มิอำนาจต่ำกว่า เป็นเรื่องของการใช้

อำนาจควบคุมคนในสังคม การใช้อำนาจกับบุคคลอาจจะ โดยการกล่าวหาใครก็ได้โดยปราศจากหลักฐานเชิงประจักษ์หรือมีข้อพิสูจน์ที่ยืนยันว่าบุคคลผู้นั้นเป็น “ผู้กระทำ” แต่อาจใช้วิธีการข่มขู่หรือบังคับให้ “บอกต่อ” เพื่อขับไล่หรือลงโทษบุคคลที่มีอำนาจต่ำในสังคมนั้น

3.2 ฝีปอบ : ฝีอมตะหรือล้าสมัย?

ปฏิเสธไม่ได้ว่าความเชื่อเรื่องฝีปอบยังอยู่คู่กับสังคมชนบทอีสาน ไม่แปลกที่จะเห็นข่าวฝีปอบอาละวาดอยู่บ่อยๆ เช่น ไก่เป็ดตายยกเล้า เป็นเพราะเชื่อว่าฝีปอบมากิน หรือข่าวในทำนองที่ว่าคนชราถูกชาวบ้านรุมทำร้ายและขับไล่ออกจากหมู่บ้านเพราะถูกกล่าวหาว่าเป็นฝีปอบจนต้องอยู่อย่างยากลำบากทีเดียว โดยส่วนใหญ่ตั้งข้อสังเกตกันว่าทำไม “ฝีปอบ” ถึงกระจุกอยู่ตามภาคอีสาน แถมยังเลือกเข้าสิงเฉพาะหญิงวัยกลางคนขึ้นไป คนสูงอายุฐานะยากจน ไร้การศึกษา หรืออยู่ในระดับพื้นฐาน หรือไม่กี่คนที่สติปัญญาไม่สมประกอบ โดยผู้เขียนได้นำเอากรณีศึกษาจากสื่อออนไลน์และการพูดคุยกับคนอีสาน มานำเสนอดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ผวาฝีปอบอาละวาดหลังจากมีคนตายต่อเนื่องนับ 10 รายที่จังหวัดสกลนคร

- ชาวบ้านใน จ.สกลนคร ผวาฝีปอบอาละวาดหลังจากมีคนตายต่อเนื่องนับ 10 ราย ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไปหาหมอ บอกไม่เป็นอะไรมาก จึงต้องหาพระ-ร่างทรงมาปราบ. (<http://www.thairath.co.th/content/456858>) เมื่อวันที่ 15 ต.ค.57 มีรายงานว่า ชาวบ้านหมู่บ้านชัยมงคล อ.นิคมคำอุ่น จ.สกลนคร ต่างหวาดกลัวและเชื่อว่า ฝีปอบอาละวาดหลังจากชาวบ้านเสียชีวิตต่อกันนับ 10 คน จึงได้เร่งทำพิธีปราบ โดยอ้างว่า จับฝีปอบได้เกือบ 400 ตัวทั้งนี้ในการปราบฝีปอบนั้น ร่างทรงที่มีพระสงฆ์ควบคุมอยู่จะถือมีดลงอาคมและไม่ใช้ทิศทางวิ่งไปตามถนนในหมู่บ้านไร่นา และบ้านแต่ละหลัง โดยมีชาวบ้านถือกระบอไม้ไผ่ พร้อมผ้าขันต์สีขาววิ่งตาม เมื่อร่างทรงชี้ไปจุดไหนจะมีการจับใส่กระบอไม้ไผ่ ก่อนนำผ้าขันต์สีขาวปิด ทามกลางเสียงประตักจุดไล่
- มีรายงานเพิ่มเติมว่า ขณะเดียวกันระหว่างทำพิธีตามความเชื่อเกี่ยวกับการจับฝีปอบมีชาวบ้านกว่า 10 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมีอาการผิดปกติ เชื่อกันว่า ถูกฝีเข้า จนเมื่อพระสงฆ์พรมน้ำมนต์อาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงหายไป

กรณีศึกษาที่ 2 ฝีปอบอาละวาดที่จังหวัดบุรีรัมย์

- บุรีรัมย์ผวา! ฝีปอบอาละวาด กัดคอ-ควักไส้เป็ดตายปริศนา (<http://news.sanook.com/1650817/>) ชาวบ้านสำโรง ต.หนองปล่อง อ.ขามเฒ่า จ.บุรีรัมย์ แห่ไปดูเหตุการณ์ประหลาดที่บ้านของนางสาวนิรมลอายุ 33 ปี หลังพบว่าเป็ดที่เลี้ยงไว้ตายอย่างเป็นปริศนาอยู่ได้

ณบ้านซากเปิดล้วนแต่มีบาดแผลหะหะที่ล้าคอ ดับใต้ใต้พุ่ง
ถูกควักหายไป ชาวบ้านเชื่อว่าอาจจะเป็นฝีมือของผีปอบตาม
รายงานระบุว่าเปิดเลี้ยงที่บ้านของนางสาวนิรมล จำนวน 6 ตัว ได้
ตายอย่างเป็นปริศนา 4 ตัว ล้าคอมีแผลหะหะ อวัยวะเครื่อง
ในหายไปทั้งหมด ซึ่งเป็นการตายที่ผิดปกติ ขณะที่นางสาวนิรมล
เจ้าของบ้านหลังดังกล่าวเปิดเผยว่า ช่วงเวลาเกิดเหตุกำลังนอน
หลับพักผ่อนกับลูกชายคนโต อายุ 16 ปี และลูกชายคนเล็กอายุ
ขวบเศษ ก่อนพบเห็นดวงไฟสีเขียวสีแดงลอยอยู่เต็มรอบบ้าน ได้
ยืนเสียงเปิดที่เสียงไว้ได้ณบ้านร้องคล้ายอาการหวาดกลัวก่อนที่จะ
เสียงจะเงียบหายไป

กรณีศึกษาที่ 3 ชาวบ้านผวาผีปอบสิงคนในหมู่บ้านที่ จังหวัดอำนาจเจริญ

- เจาะประเด็น : ผวาผีปอบสิงคนในหมู่บ้าน! ชาวบ้านลูกอีจตุไฟเผา
บ้านขาย ไล่ผีปอบ (<http://news.ch7.com/detail/115073/>)

อีกแล้วสำหรับความเชื่อเรื่องผีปอบ คราวนี้ชาวบ้านใน จ.
อำนาจเจริญ ถึงขั้นก่อเหตุรุนแรง รวมตัวบุกเผากระต๊อบไล่ยาคคน
หนึ่งที่เชื่อกันว่าเป็นผีปอบจนหนีตายแทบไม่ทัน อ้างเคยไล่ยาค
พ้นหมู่บ้านไปแล้วก็ไม่เกิดเหตุผีปอบสิงคนอีก แต่พอขายแอบ
กลับมาเหตุร้ายก็เกิดขึ้นซ้ำ ขณะที่ญาติและชาวบ้านบางคนมองว่า
นี่เป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุ ไม่เกรงกลัวกฎหมาย และละเมิด
สิทธิมนุษยชน

ทีมข่าวเจาะประเด็นบุกพิสูจน์ที่หมู่บ้านโคกสูงและหมู่บ้านหนอง
สองห้อง ต.นาฝื่อ จ.อำนาจเจริญ หลังทราบว่ามีนางไบศรีอายุ 65 ปี
ถูกชาวบ้านที่นั่นกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ โดนเผากระต๊อบขับไล่ออกจาก
หมู่บ้าน ชาวบ้านเล่าว่าเหตุที่คนในหมู่บ้านเชื่อว่านางไบศรี
เป็นผีปอบ เพราะเวลาปอบเข้าสิงและถามว่าเป็นใครก็มักจะบอก
ว่าชื่อ “ไบศรี” อีกทั้งบางคนเคยเห็นนางไบศรีซื้อเสื้อเลื่อมหามาเลี้ยง
บริวารที่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้านต่างหวาดกลัวเคยรวมตัวขับไล่ นาง
ไบศรีออกจากหมู่บ้านไปเมื่อปีที่แล้ว และไม่น่าเชื่อ เหตุผีปอบสิง
คนได้หายไปกระทั่งต้นปีที่ผ่านมานางไบศรีแอบย้อนกลับมาอาศัย
อยู่ในหมู่บ้าน จากนั้นเหตุร้ายก็เกิดขึ้นอีกครั้ง ชาวบ้านยืนยันด้วย
คลิปภาพล่าสุด เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมาอ้างว่าหญิงคนนี้

กำลังถูกผีปอบเข้าสิงจนต้องช่วยกันรุมจับตัวไว้ก่อนให้พระสงฆ์มา
บริกรรมคาถาปิดเป่า

เหตุผลที่ชาวบ้านอ้างในการรวมตัวกันไปเผากระต๊อบที่นางใบศรี
อาศัยอยู่กลางดึกจนต้องหนีตาย ขณะที่มือเผาอ้างทำไปเพราะ
โมโหและไม่อยากให้มีผีปอบมาสร้างความเดือดร้อนอีก มือเผา
ยอมรับว่าตนเองได้ก่อเหตุเผากระต๊อบขับไล่นางใบศรีจริง เป็น
เพราะอารมณ์โมโหที่ป่าตนเองถูกผีปอบเข้าสิง ถึงตอนนี้ยอมรับ
ว่ากลัวความผิด แต่ไม่รู้จะอย่างไร อยากให้ชาวบ้านได้อยู่กัน
อย่างสงบ

ขณะที่ลูกหลานนางใบศรีบอกว่า หลังเกิดเหตุได้พยายามตามหา
ตัวนางใบศรีด้วยความเป็นห่วง แต่ก็ยังหาไม่พบ ญาติๆ รู้สึก
ลำบากใจกับเรื่องที่เกิดขึ้น ยอมรับนางใบศรีเคยเล่าว่าสมัยทำงาน
ที่พืथाได้ไปสักยันต์บริเวณของลับเพื่อทำเสน่ห์ แต่ได้ฝ่าฝืนกฎ
บางอย่าง ทำให้ของเข้าตัวจนกลายเป็นปอบ ที่ผ่านมานางใบศรี
ยอมชาวบ้านทุกอย่าง ต้องขายบ้านที่สามฝรังซื้อให้ระหกระเหิน
ไปอยู่ จ.นครพนม ภายหลังกลับมาอาศัยอยู่ที่กระต๊อบปลายนา
ของตนเองเพื่อรอขายที่นาไปตั้งต้นชีวิตใหม่ แต่ก็มาถูกขับไล่ซ้ำ
อีก ครั้นนี้ถือว่าชาวบ้านทำรุนแรงกว่าเหตุ ซึ่งบางคนก็ไม่เห็นด้วย
ด้านผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญบอกว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบ
ได้ฝังรากลึกมานานในหมู่บ้านแถบนี้ ล่าสุดได้ลงพื้นที่ไปทำความเข้าใจ
และห้ามปรามไม่ให้ชาวบ้านก่อเหตุรุนแรงเพราะผิด
กฎหมาย

กรณีศึกษาที่ 4 ปอบถูกฟ้องเรียกค่าเสียหาย 4 ล้านที่จังหวัดอำนาจเจริญ

- เรื่องถึงผู้ว่าฯ ถูกหาเป็น ‘ปอบ’ ลิงร้าย ฟ้องหมิ่นประมาทเรียก 4
ล. (<http://www.thairath.co.th/content/495132>) ชาวบ้านที่อำนาจเจริญ
เกิดเป็นกรณีพิพาทกันขึ้น เมื่อฝ่ายหนึ่งมีอาการผิดปกติ แล้วหลุดปาก
ออกมาว่าอีกฝ่ายเป็น “ปอบ” ที่เข้าสิงร้าย เลยถูกแจ้งความขอหาหมิ่น
ประมาท เรียกเงิน 4 ล้านบาท สุดท้ายตกลงกันไม่ได้ ต้องเข้าพบ ผวจ.
ขอให้ช่วยเคลียร์...

เมื่อวันที่ 25 เม.ย. 58 นายสุทธรินทร์ บุญมี ผวจ.อำนาจเจริญ เปิดเผย
ว่า เมื่อบ่ายวานนี้ (24 เม.ย.) ได้มี นายไฉนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้าน
โนนสูง ม.2 ต.นาฝื่อ อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ มาพร้อมชาวบ้าน

ประมาณ 20 คน พานางอำคาอายุ 35 ปี อยู่บ้านเลขที่ 72 ม.2 เข้าร้องทุกข์ และขอความเป็นธรรมกับทางผู้ว่าฯ นายโชนเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า เริ่มจากนางอำคาได้มีอาการผิดปกติ ตาขวาง พุดจាក้าวร้าว และร้องไห้ ทำให้สามี ญาติฯ รวมถึงเพื่อนบ้าน เข้าไปมุงดู พร้อมกับเชื่อว่า อาการดังกล่าวน่าจะเป็นอาการของผีปอบเข้าสิงร่าง จึงพยายามจะช่วยเหลือ และได้นำหมอธรรม (หมอผี) มาขับไล่ ทั้งยังได้สอบถามนางอำคาว่า มีเป็นใครหลายครั้ง แต่นางอำคาไม่ยอมบอก จนหมอผีได้ทำพิธีกรรม จนสุดท้ายนางอำคายอมแพ้ และบอกว่า คูคือนางบุญมา ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้าน จากนั้นผีปอบก็ออกจากร่างนางอำคา เหตุการณ์จึงสงบลง

ผู้ที่ถูกพาดพิงว่าเป็นผีปอบได้นำเรื่องดังกล่าวเข้าแจ้งความกับตำรวจที่ สภ.เมืองอำนาจเจริญ เพื่อให้ดำเนินคดีกับนางอำคา ในข้อหาหมิ่นประมาท และเรียกค่าเสียหายเป็นเงินถึง 4 ล้านบาท พวกตนจึงเข้าขอความเป็นธรรมกับนายเสถียร ผู้ใหญ่บ้าน ม.2 พร้อมอธิบายว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนางอำคาไม่รู้สีกตัว เนื่องจากผีปอบเข้าสิงร่าง แต่นางขวัญชนกไม่ยอมและยืนยันจะเอาเรื่อง หรือไมอย่างนั้นก็ให้นางอำคาออกไปจากหมู่บ้าน เพราะถือว่าสร้างความเดือดร้อนให้กับนางบุญมาและครอบครัว จนที่สุดพวกตนไม่รู้จะทำอย่างไร จึงมาขอให้ผู้ว่าฯ ช่วยเหลือ

ด้านนายสุทธินันท์ บุญมี ผวจ.อำนาจเจริญ กล่าวว่า เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นความเชื่อของชาวบ้าน โดยเฉพาะคนอีสาน ซึ่งตนรับราชการมาหลายจังหวัด เคยแก้ปัญหาเรื่องนี้มาแล้ว และเข้าใจถึงความรู้สึกของชาวบ้าน ทุกคนที่ถูกผีปอบเข้าสิงก็เดือดร้อน ส่วนคนที่ถูกหว่านว่าเป็นผีปอบก็อับอายขายหน้า จึงจะเรียกทั้งสองฝ่ายมาทำความเข้าใจ พร้อมกับนำตัวผู้ที่คิดว่าถูกผีเข้าสิงไปตรวจร่างกายหาสาเหตุว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเกิดจากอะไร คาดว่าน่าจะรวมชอมกันได้

กรณีศึกษาที่ 5 ความคิดเห็นเรื่องปอบผ่านโลกออนไลน์

- นี่คือการเห็นบางส่วนจากคนในโลกออนไลน์ขออนุญาตหยิบยกมานำเสนอต่อความเห็นเรื่องปอบจากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ (<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000097301>) “บางทีผมก็อยากสอบถามผี ปีศาจบ้างนะ ทำไมผีปอบ ผีกระสือ และอื่นๆ ทำไมต้องกระจุยอยู่ตามภาคอีสานกันเป็นส่วนใหญ่”

ตามกรุงเทพฯ ตามสยามพารากอน ตามพัทยา ภูเก็ต ทำไมไม่ไปกันบ้าง”

“จากที่สังเกตเรื่องผีปอบ วิธีที่จะไม่โดนผีปอบสิ่งคือ ขอให้รวย มีเงิน มีฐานะ มีอาชีพดีๆ แต่งตัวดีเพราะผมไม่เคยเห็นคนรวยโดนกล่าวหาว่าเป็นปอบ เราจะไม่เคยได้ยินว่าข้าราชการเป็นปอบ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นปอบ เจ้าของร้านขายของเป็นปอบ ปอบจะสิงใคร ต้องเลือกอาชีพด้วย และคนเป็นปอบจะต้องมีลักษณะเดียวกันส่วนมากคือ ฐานะไม่ดี บ้านต้องอยู่ไกลจากคนอื่น ไม่มีอาชีพที่ชัดเจน เป็นคนที่ไม่ยุ่งเรื่องชาวบ้าน สงสัยปอบจะจบจากโรงเรียนเดียวกันทั้งหมด เพราะนิสัยเหมือนกันหมด ป.ถ. จากข้อสังเกตล้วนๆ ”

นอกจากนั้นยังมีความเห็นที่ต่อต้านความเชื่อ ความมกมายดังกล่าวแม้แต่นักอีสานเองก็ไม่เชื่อในเรื่องผีปอบ

- “ผมคน จ.อุบลราชธานีครับ ไม่เชื่อเรื่องปอบ แถวบ้านถ้ามีคนตายบ่อยๆ มักจะ โยนไปให้ปอบรับผิด ปอบบ้าอะไรอาทิตย์หนึ่งแตกได้ 3 คน ถ้าปอบมันมีจริง มันคงจะบ่นว่า พวกเอ็งจะไม่ให้กระเพาะย่อยก่อนหรือ”

ขณะที่ชาวเน็ตท่านอื่นๆ ก็แสดงความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน ซึ่งบางคนบอกว่าคนในหมู่บ้านน่ากลัวยิ่งกว่าปอบเสียอีก

- “หารู้ไม่คนที่หน้ากลัวกว่าปอบคือคนในหมู่บ้านนั่นเองที่ทำให้หนึ่งชีวิตต้องลำบากเพราะความเชื่อ!”
“จริงๆ แล้ว ความกลัวตาย กลัวสิ่งที่มองไม่เห็นกลัวจนขาดสติกลัวจนไร้เหตุผลนี้แหละ น่ากลัวกว่าผี ปีศาจ”
“ต้องให้ประชาชนทุกคนเรียนวิทยาศาสตร์เยอะๆ น่าจะให้กระทรวงศึกษาฯ จัดวิชาต่อต้านเรื่องมกมายเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนทำจะดีนะ”

กรณีศึกษาที่ 6 พุดคุยกับนักอีสาน ในความเชื่อเรื่องผีปอบ

จากการพุดคุยกับนักอีสาน ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาว (เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลบางส่วน) โดยศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีความคิดเห็นดังนี้

- “เชื่อว่ามิจริง เพราะคนเป็นปอบ ดูก็รู้ไม่ค่อยอยากยุ่งกับใคร ชอบอยู่โดดเดี่ยว ไม่ยุ่งสิ่งกับเพื่อนบ้าน เวลาถึงงานวัดงานวาก็ไม่มา ทำตัวเป็นคนลึกลับน่าสงสัย” (ลุงนวย : ชื่อสมมุติ)
 “คนในหมู่บ้านไหลตาย ก็สงสัยว่านาง...จะเป็นปอบมากิน เพราะอยู่ๆ แกก็ไม่ออกมาจากบ้าน หลังจากที่มีคนไหลตายก็ได้แต่สงสัยเท่านั้น เพราะแก (นาง...) มักทำตัวลึกลับไม่ยุ่งกับใคร”(ป้าเล็ก : ชื่อสมมุติ)
 “คนที่เชื่อก็เป็นพวกคนแก่นั่นแหละ วยพวกตน (วัยรุ่น) ได้ยินแต่เขาเล่ามา แต่ไม่เคยเห็นผีปอบ เป็นเรื่องเล่าให้คนกลัวเท่านั้น โดยเฉพาะเด็กๆ แบบพวกเราก็จะถูกสอนให้กลัวผีมาโดยตลอด ผีปอบ ผีบ้าน ผีเรือน สอนให้กลัวไปหมด” (น้องบี : ชื่อสมมุติ)
 “ผมเฉยๆ แต่ก็ไม่ได้สนใจเท่าไร เชื่อว่าที่ชาวบ้านเขาทำไปเพราะเขามีเหตุผลของเขาเอง สมัยเป็นเด็กก็เคยถูกหลอกเรื่องผีปอบ แต่พอโตขึ้นก็ไม่ได้กลัว เพราะไม่เคยเห็นผีจริงๆ สักที” (บาส : ชื่อสมมุติ, นักศึกษาชาวอีสาน)
 “ไม่เชื่อ เพราะเกิดมาไม่เคยเห็น มีแต่คนสูงอายุเล่าให้ฟัง เฉยๆ ถ้าใครมาพูดเรื่องนี้ เป็นเรื่องมลายในสังคมยุคนี้” (เอ : ชื่อสมมุติ)

จากกรณีศึกษาต่างๆ ดังกล่าว พบว่าในปัจจุบันมีทั้งบุคคลที่ยังเชื่อว่ามี/ไม่มีผีปอบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลังของคน เช่น ด้านอายุ ประสบการณ์ภายในและภายนอกชุมชน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การได้รับการศึกษาในระบบสมัยใหม่ เป็นต้น

4. ผลของความเชื่อต่อชุมชนอีสาน

จากความเชื่อเรื่องผีปอบ มีทั้งเชื่อว่า “ยังคงอยู่” และ“เป็นความมลาย”แสดงให้เห็นถึงการจัดระบบและระเบียบในสังคมของชุมชนอีสาน (บางแห่ง) ที่ยังมีความแตกต่างกันทางความคิดของคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ นั้นหมายถึงอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติเดิม ที่สังคมอีสานเคยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่คอยควบคุมสังคม จะค่อยๆ เลือนหายและหมดไปในที่สุด พร้อมกับความเชื่อหลักเหตุผลของคนรุ่นใหม่ และหลักกฎหมายที่จะคอยควบคุมสังคมเข้ามาแทนที่ซึ่งอาจทำให้ “วัฒนธรรมการรวมกลุ่ม” ของคนอีสานหมดไป เกิด “วัฒนธรรมแบบปัจเจก” เข้ามาแทนที่การนับถือหมอผีหรือหมอธรรม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในสังคมหมดไป นั้นหมายถึงความรู้สึกแบบคนเมือง ต่างคนต่างอยู่ ได้เกิดขึ้นแล้วในอีสานในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งอาจเป็นไปตามกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะกระแสของการรับสื่อใหม่ ที่ส่งตรงถึงกันโดยง่าย กลายเป็นหมู่บ้านโลก ที่มีความทับซ้อนกันอยู่กับ

หมู่บ้านสมัยเก่า (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจของคนรับสื่อ มี/จนรู้/ไม่รู้) ทำให้หมู่บ้านกลายเป็นโลกออลเวงของความเป็นสมัยเก่าและสมัยใหม่ปะปนกันอยู่แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พัฒนาการความเชื่อเรื่องผีปอบของคนอีสาน อาจค่อยๆ หดไปตามกาลสมัยของสังคมในยุคออนไลน์ก็ เป็นไปได้ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะช้าหรือเร็วเท่านั้น

5. บทสรุป

จากข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น พบว่า ความเชื่อเรื่องผีปอบ มีทั้งเชื่อว่ามีอยู่จริงและไม่ได้อยู่จริงหรือล้าสมัยไปแล้ว โดยเฉพาะในความต่างวัยของคนแต่ละรุ่นซึ่งได้รับประสบการณ์มาแตกต่างกันในสังคมอีสานปัจจุบันในหลายแห่งมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษา มีความคิดที่แตกต่างจากคนรุ่นเดิม เกิดความเป็นปัจเจกมากขึ้น ทำให้ความเชื่อเรื่องผีปอบลดน้อยลงหรือไม่เชื่อเลย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีชุมชนที่คนยังถูกกล่าวหาว่ามีผีปอบอีกหลายแห่งตามที่ปรากฏเป็นข่าวเผยแพร่โดยทั่วไป จากการศึกษาสรุปความเชื่อเกี่ยวกับผีปอบของคนอีสานในยุคออนไลน์ ได้ 3 ประการ อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปอันเป็นผลจากการศึกษาทางทฤษฎีนี้ น่าจะได้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเชิงปริมาณ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อสรุปรวบยอดที่ให้ความแท้จริงของความเชื่อเรื่องพลังเหนือธรรมชาติของโครงสร้างสังคมอีสานในภาพรวม

1. ยังคงมีความเชื่อเรื่องผีปอบของคนบางกลุ่มที่เชื่อว่าเป็นพลังอำนาจที่สำคัญของชุมชน ในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อการคงอยู่ของการจัดระเบียบหรือการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมของคนในชุมชน ให้คนอยู่ในศีลธรรม ไม่ประพฤติตนนอกจริยธรรมอันดีงาม ไม่เอาเปรียบคนอื่น และที่สำคัญ สังคมอีสานเป็นสังคมแบบรวมกลุ่ม “ทำอะไรทำตามกัน” ดังนั้นการประพฤติตนออกจากริตขงกลุ่มถือว่าเป็นบุคคลที่น่าสงสัยว่าจะเป็นผีปอบ

2. ไม่เชื่อว่ามีอยู่จริง โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากบริบทแวดล้อมทางการศึกษาและการรับรู้แบบสมัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับความรู้สมัยใหม่ตามระบบโรงเรียนและการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยจากสื่อต่างๆ ประกอบกับความเป็นปัจเจกของคนอีสานรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลของความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่เลื่อนไหลกลืนกลายเข้าไปเหมือนเยาวชนกลุ่มอื่นๆ ของประเทศที่รับเอาวัฒนธรรมสากลเข้ามา ทำให้คนกลุ่มนี้มองความเชื่อเรื่องผีปอบเป็นเรื่องงมงาย ไร้สาระ ขาดเหตุผล ยึดถือด้วยทฤษฎีมาเป็นหลักในการจัดระเบียบทางสังคม

3. ผลกระทบต่อสังคมอีสานสมัยใหม่อาจจะไม่รุนแรงมากเหมือนในสมัยก่อน เพราะการกล่าวหาว่าใครเป็นปอบไม่ใช่สิ่งที่จะกล่าวหาเลื่อนลอยกันอีกต่อไป เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่รวดเร็ว มีการบันทึก ตรวจสอบข้อมูล และมีการแบ่งปันข่าวสาร

กระจายกันในวงกว้าง เพื่อหาข้อเท็จจริงและพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ด้วยหลักฐาน ทำให้ความเชื่อเรื่องผีปอบอ่อนแรงลงในชุมชน และอาจหมดไปในที่สุด

เชิงอรรถ

¹ คละล่าหรือจะลาคือสิ่งที่ไม่ดีงาม ไม่เหมาะสม คำนี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้สูงอายุ ใช้ทักท้วงการกระทำของคนในชุมชนถือเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น ผู้หญิงนั่งขัดสมาธิ คละล่า หรือผู้น้อยนั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ คละล่า เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. (2534). *อีสานเมื่อวันวาน*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ความเห็นเรื่องผีปอบ. สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000097301>

เจาะประเด็น : ผวาผีปอบสิงคนในหมู่บ้าน! ชาวบ้านลูกอีจูดไฟเผาบ้านยาย ได้ผีปอบ. สืบค้นจาก <http://news.ch7.com/detail/115073/>

ไทยรัฐออนไลน์. (2558). เชื้อ ‘ปอบ’ อาละวาดหมู่บ้านสกลนคร แคลงใจคนตายนับ 10. สืบค้นจาก <http://www.thairath.co.th/content/456858>

ไทยรัฐออนไลน์. (2558). เรื่องถึงผู้ว่า! ถูกหาเป็น ‘ปอบ’ สิงร่าง ฟ้องหมิ่นประมาทเรียก 4 ล. สืบค้นจาก <http://www.thairath.co.th/content/495132>

บุรีรัมย์ผวา! ผีปอบอาละวาด กัดคอ-ควักไส้เปิดตายปริศนา-ข่าววันนี้. สืบค้นจาก <http://news.sanook.com/1650817/>

เบญจวรรณ นาราดีจ. (2552). *ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน*. ขอนแก่น: คลังนานาปม ‘น้องเขียว’ วัย 12 ปี ถูกทิ้ง เพราะพ่อแม่ถูกกล่าวหาเป็นปอบ. สืบค้นจาก <http://news.sanook.com/1651369/>

ผี: ความเชื่อ. สืบค้นจาก <http://www.school.net.th/library/createweb/10000/religion/10000-4569.html>
ผีปอบ คำอธิบายของนักวิชาการในเชิงมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=Nbt3DUYZmHU>

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. สืบค้นจาก <http://tirs3.royin.go.th/word1/word-1-a0.asp>

วิทย์ เทียนบูรณธรรม. (2536). *พจนานุกรมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประชุมทองการพิมพ์.

สงัน สุวรรณเลิศ. (2543). ผีปอบ : ผีเข้าในทรวงของจิตแพทย์. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 45(4), น.301-310.